

Stručni članak
329(44):327.39(4)
328:061.1EU

Primljeno: 29. travnja 2008.

Fenomen euroskepticizma u Francuskoj

IRENA GLUHAK*

Sažetak

S obzirom na porast euroskepticizma u Francuskoj, posebice uoči ključnih događaja vezanih uz europske integracije, članak se bavi identificiranjem ključnih aktera u promicanju euroskepticizma i njihovih motiva za takvo političko djelovanje. Nastoji se pokazati da su glavni nositelji euroskepticizma oporbene i marginalne političke stranke kako lijeve tako i desne orijentacije te da glavni motivi njihovog djelovanja nisu vezani ni uz ideologiju niti uz racionalno političko oponiranje, pa ni uz francusku političku tradiciju (zbog čega je euroskepticizam ovom prigodom i nazvan fenomenom), nego uz postizanje kratkoročnih političkih ciljeva s pomoću populističke retorike, usmjerujući se na diskreditiranje projekta Europske izgradnje, ne nudeći pritom konstruktivne prijedloge i političke programe. U tu svrhu, članak se bavi analizom rezultata izbora za Europski parlament 1999. i 2004., referendumima o Ustavu Europske Unije dajući pritom osvrt na predizborne stavove pojedinih političkih stranaka s obzirom na njihovu ideološku orijentaciju. Zaključak se odnosi na objašnjenje motivacije političkih stranaka za promicanje euroskeptičnoga mišljenja, društveno-političkoga konteksta u kojem ga javnost prihvaća i analizu fenomena euroskepticizma u Francuskoj općenito.

Ključne riječi: euroskepticizam, Europska Unija, Francuska, izbori za Europski parlament, europski ustav

* *Irena Gluhak*, magistrirala europske političke i upravne znanosti na College of Europe (Brugge, Belgija) i europske studije Sveučilišta Paris II u Zagrebu. Polaznica je studija Master of Advances European Studies na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu, a radi u Hrvatskom institutu za lokalnu samoupravu u Osijeku kao voditeljica projekata demokratizacije lokalne samouprave.

1. Trend porasta euroskepticizma zbog sve veće političke integracije

Istraživanje javnoga mnijenja koje je za *Le Monde* proveo SOFRES u srpnju 2001., pokazuje da su Francuzi uoči samita G8 imali puno umjerenije stavove o globalizaciji nego što se to očekivalo.¹ Njihovi su strahovi više usmjereni na dominaciju multinacionalnih tvrtki na financijskim tržištima i u ekonomiji, odnosno na povećanje nejednakosti između sjevera i juga (39%) nego na nezaposlenost (21%) ili uništenje identiteta te zemlje (21%). Oni zahtijevaju više regulacije i veću kontrolu aktivnosti tih tvrtki te ističu važnost uloge države u svjetskoj ekonomiji. Europu, pak, drže nedovoljno sposobnom da zaštiti Francusku od negativnih utjecaja globalizacije.²

Istraživanje Eurobarometra provedeno u prosincu 2005., u odnosu na prethodno istraživanje, pokazuje slabljenje proeuropskih osjećaja u većini država-članica Europske Unije.³ Točnije rečeno, potporu Europskoj Uniji dalo je samo 50% ispitanika, a u Francuskoj je ta potpora pala s 52% na 46%, što ne iznenađuje s obzirom na rezultate referenduma o europskom Ustavu iz svibnja iste godine.⁴ Potpora Europskoj Uniji pala je i u Nizozemskoj, čiji su građani također glasovali protiv EU ustava, ali je ona ipak veća nego u Francuskoj.⁵ Taj pad potpore Europskoj Uniji usko je vezan uz porast euroskepticizma koji je u funkciji ostvarenja nekih političkih interesa, a najvidljiviji je uoči ključnih događaja vezanih uz europske integracije, poput izbora za Europski parlament i referenduma o europskom ustavu.

Na izborima za Europski parlament 2004. u Francuskoj najviše je glasova osvojila Socijalistička stranka (PS), s 11,95% dobivenih glasova i 31 mjestom u Europskom parlamentu. Slijede ju Unija za narodni pokret (UMP) sa 6,88% glasova i 17 mjesta te Unija za francusku demokraciju (UDF) s 4,95% glasova i 11 mjesta. Na četvrtom je mjestu Nacionalna fronta (FN) s

¹ TNS SOFRES: Istraživanje javnoga mnijenja u Francuskoj o globalizaciji, svibanj, 2001. URL: http://www.tns-sofres.com/etudes/pol/180701_mondialisation_r.htm. 20.2.2007.

² TNS SOFRES: Istraživanje javnoga mnijenja u Francuskoj o globalizaciji, svibanj, 2001. URL: http://www.tns-sofres.com/etudes/pol/180701_mondialisation_r.htm. 20.2.2007.

³ EUROBAROMETAR 63.4.: Istraživanje javnoga mnijenja o Europskoj Uniji: Nacionalno izvješće za Francusku, Europska komisija, prosinac, 2005. URL: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb64/eb64_fr.htm. 18.2.2007.

⁴ EUROBAROMETAR 63.4.: Istraživanje javnoga mnijenja o Europskoj Uniji: Nacionalno izvješće za Francusku, Europska komisija, prosinac, 2005. URL: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb64/eb64_fr.htm. 18.2.2007.

⁵ EUROBAROMETAR 63.4.: Istraživanje javnoga mnijenja o Europskoj Uniji: Nacionalno izvješće za Francusku, Europska komisija, prosinac, 2005. URL: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb64/eb64_fr.htm. 18.2.2007.

4,06% glasova i 7 zastupničkih mjesta, a na petom mjestu su Zeleni (*Les Verts*) sa 6 mjesta u Europskom parlamentu. Po tri zastupnička mjesta su dobili Pokret za Francusku (MPF) (2,76% glasova) i Francuska komunistička stranka (PCF) (2,43% glasova).⁶ Treba naglasiti da ti postotci označuju udio glasova u ukupnom broju mogućih glasova prema popisu birača. Tako izraženi rezultati još više dovode u pitanje stvarni izborni “uspjeh” navedenih stranaka, tj. ističu problem biračke apstinencije koja je izravna posljedica nezainteresiranosti za političke procese u Europskoj Uniji te potvrđuje tezu o “drugorazrednosti” europskih izbora u odnosu na nacionalne izbore u biračkoj percepciji. S druge strane, budući da je riječ o subjektivnim osjećajima i kompleksnim razlozima te apstinencije, teško je identificirati objektivne i pojedinačne uzroke ne-glasovanja. S druge strane, takvo bi se ponašanje birača moglo protumačiti i kao izraz povjerenja, doduše pretjeranoga, u sustav odlučivanja u Europskoj Uniji te povjerenja u nacionalne predstavnike u Vijeću Europske Unije koje je ipak glavno zakonodavno tijelo u političkome sustavu Europske Unije.

Na prethodnim izborima za Europski parlament održanim 1999. godine, Socijalistička stranka također je polučila najbolji rezultat nastupajući zajedno s Pokretom građana (MDC) i Radikalnom strankom desnice (PRG) na listi “Izgradimo svoju Europu” (*Construisons notre Europe*) koja je osvojila 9,65% glasova i 22 zastupnička mjesta, što je ipak znatno slabiji uspjeh nego na izborima 2004.⁷ Pokret za Francusku (MPF) je pak postigao puno bolji izborni rezultat na izborima 1999. kada je zajedno sa strankom Udruženje za Republiku (RPR), odnosno sa zajedničkom listom pod nazivom Udruženje za Francusku i za nezavisnost Europe (*Rassemblement pour la France et l'Indépendance de l'Europe*), osvojio 5,74% glasova i 13 mjesta u Europskom parlamentu.⁸ Unija za francusku demokraciju (UDF) bilježi porast broja glasova u odnosu na izbore 1999., s 9 na 11, dok je Francuska komunistička stranka (PCF) dobila dvostruko manji broj zastupničkih mjesta u Europskom parlamentu nego na izborima 1999. (6 mjesta).⁹ Općenito bi se prema tim pokazateljima moglo zaključiti da je potpora euroskeptičnim strankama i ekstremističkim strankama, kako ljevice tako i desnice, manja na izborima za Europski parlament 2004. u odnosu na izbore 1999. No, ako se uzme u obzir prethodno prikazani trend porasta biračke apstinencije i ra-

⁶ France Politique : Elections européennes 2004. URL : <http://francepolitiques.free.fr/europeennes-2004.htm>. 23.2.2007.

⁷ France Politique : Elections européennes 1999. URL: <http://francepolitiques.free.fr/europeennes-1999.htm>. 23.2.2007.

⁸ France Politique : Elections européennes 1999. URL : <http://francepolitiques.free.fr/europeennes-1999.htm>. 23.2.2007.

⁹ France Politique : Elections européennes 1999. URL : <http://francepolitiques.free.fr/europeennes-1999.htm>. 23.2.2007.

zmjerno nizak udio dobivenih glasova u odnosu na ukupni broj upisanih birača, što je također posljedica uspjeha euroskeptičnih kampanja, teško da se može govoriti o smanjenju euroskepticizma. Štoviše, euroskeptično ponašanje birača je sve veće.

Kad se uspoređi odaziv birača na izbore za Europski parlament 1999. s odazivom na birališta tijekom izbora 2004., može se primijetiti pad broja građana koji su glasovali, s 46,76% na 42,76% (onih koji su upisani u popis birača), odnosno porast glasačke apstinencije s 53,24% na 57,24%.¹⁰ Nadalje, iako je u cijeloj EU zabilježen trend smanjenja odaziva birača na birališta, u Francuskoj je taj odaziv tijekom svih dosadašnjih izbora za Europski parlament još i manji od europskoga prosjeka. Iako trend porasta neaktivnosti birača ne izgleda bitan kad ga se izrazi brojkom, on je itekako zabrinjavajući s obzirom na nastojanja europskih institucija, prije svega Europske komisije, da ojača političku komponentu Europske Unije, odnosno da državljane zemalja članica Europske Unije pretvori u njezine građane. U kontekstu proučavanja euroskepticizma, taj trend upućuje na činjenicu da euroskeptična kritika Europske izgradnje nadvladava sustavne, i financijski izdašne, promotivne aktivnosti Europske komisije u svrhu “informiranja i približavanja Europske Unije njezinim građanima”.

Tablica 1

Kategorija	Apsolutni broj	Udio upisanih u popis birača	Udio onih koji su glasovali	Udio vrijedećih listića
DA	12,808.270	-	-	45,33%
NE	15,449.508	-	-	54,67%
Vrijedeći listići	28,257.778	-	97,48%	100,00%
Prazni i nevrijedeći	730.522	-	2,52%	-
Oni koji su glasovali	28,988.300	69,37%	100,00%	-
Oni koji nisu glasovali	12,800.902	30,63%	-	-
Upisani u popis birača	41,789.202	100,00%	-	-

Izvor: Ustavno vijeće: Rezultati referenduma o EU ustavu od 29. svibnja 2005.¹¹

¹⁰ Europski parlament: Stopa odaziva na birališta. URL: http://www.europarl.europa.eu/election/results/f_taux.htm. 18.2.2007.

¹¹ Ustavno vijeće: Rezultati referenduma o EU ustavu od 29. svibnja 2005. URL: <http://www.conseil-constitutionnel.fr/dossier/referendum/2005/documents/resultat2.htm>. 4.3.2007.

Na pitanje “Odobravate li prijedlog zakona kojim se dopušta ratifikacija ugovora kojim se donosi Ustav za Europu?”, 45,33% građana je odgovorilo “da” dok je 54,66% građana koji su pristupili biralištima odgovorilo “ne”.¹² Taj je rezultat značio odbijanje europskoga ustava 29. svibnja 2005. i ide u prilog tvrdnji da je euroskepticizam u Francuskoj (kao i drugdje) najveći u trenutcima bitnim za napredak političke integracije Europske Unije.

2. Politički i društveni kontekst francuskoga euroskepticizma

Euroskepticizam i političko otuđenje europskih birača može biti posljedica promjene koja se dogodila u političkoj kulturi država članica Europske Unije. Prema nekim autorima, poput Albene Azmanove (2004.), počevši od izbora za Europski parlament 1999. dogodila su se četiri trenda u političkoj kulturi zemalja Europske Unije, a nastavili su se i na sljedećim nacionalnim izborima (Azmanova, 2004.). Riječ je o sljedećim kretanjima: desni centar je postao dominantnom političkom formacijom u Europi, etablirao se populizam ekstremne desnice, biračka potpora radikalnoj ljevici opada, a potpora lijevom centru postaje sve manjom (Azmanova, 2004.). Autorica također tvrdi da nije došlo samo do promjene u biračkim preferencijama, nego je takav sastav Europskoga parlamenta također rezultat protestnoga glasovanja protiv određene političke kulture koja se ustalila nakon Drugoga svjetskog rata, a dokaz tomu je sve veći izborni uspjeh marginalnih stranaka, što narušava umnogome bipolarnu strukturu nacionalnoga političkog sustava (Azmanova, 2004.). Te su marginalne stranke, kako u Francuskoj tako i u većem broju drugih zemalja članica, uspjele mobilizirati javnu potporu na temelju tvrdnji da je politički establišment, bilo desnoga ili lijevoga centra, upropastio društvo, a tomu u prilog išli su i politički skandali vezani uz korupciju i loše upravljanje devedesetih godina 20. stoljeća (Azmanova, 2004.). Osjećaj manjkavosti političkoga establišmenta lijevoga i desnoga centra te zasićenost bipolarnom strukturom političkoga sustava zajedno s nekim širim društvenim trendovima poput osjećaja fizičke nesigurnosti uslijed terorističkih prijetnji nakon 11. rujna i povećanja stope kriminala i maloljetničke delinkvencije doveli su do buđenja protekcionističkih osjećaja vezanih uz imigraciju koja je povećana uspostavljanjem slobode kretanja ljudi (Azmanova, 2004.). Opći trend porasta nezaposlenosti, što je posljedica razvoja informacijskih i komunikacijskih tehnologija, koji je doveo do težega zapošljavanja nekvalificiranih i niže kvalificiranih radnika posebice u proizvodnji, a ne europskih integracija, zajedno s prethodno navedenim kretanjima tvori plodno tlo za procvat euroskepticizma utoliko više što su marginalne i oporbene političke

¹² Ustavno vijeće: Rezultati referenduma o EU ustavu od 29. svibnja 2005. URL: <http://www.conseil-constitutionnel.fr/dossier/referendum/2005/documents/resultat2.htm>. 4.3.2007.

stranke iskoristile činjenicu da su ti trendovi koincidirali s europskom izgradnjom te ih doveli u uzročno-posljedičnu vezu s intenziviranjem procesa europskih integracija kako bi diskreditirali politiku srednjostrujaških (uglavnom proeuropskih) političkih stranaka.

3. Političke stranke kao glavni protagonisti euroskepticizma u Francuskoj

Sve one stranke bez jasnoga i konstruktivnoga političkog programa, bilo lijeve ili desne orijentacije, populističkom su retorikom plijenile naklonost birača koristeći se u svojoj kampanji zvučnim sloganima kojima su Europsku Uniju prikazivali ne samo kao glavnoga krivca za sve aktualne probleme u društvu, nego i kao instrument jedne svjetske urote protiv nacije-države, a koja je predstavljala prijetnju suverenosti naroda.

Euroskeptične stranke su pritom pazile da ne istupe iz okvira svoje tradicionalne političke orijentacije kako ne bi izgubile svoje postojeće biračko tijelo pa su tako euroskeptične stranke desnice naglašavale opasnost od nadolazeće imigracije, borbu protiv kriminala i nedodirljivost nacionalnoga suvereniteta, dok su se stranke ljevice fokusirale na prijetnje socijalnoj državi koje proizlaze iz slobodnoga tržišta.

Za proučavanje fenomena euroskepticizma u Francuskoj zanimljivo je podsjetiti se kako je Francuska jedan od glavnih osnivača Europske Unije te da ima jednako dugu tradiciju socijalne države i tradiciju izgradnje nacije, budući da su se te dvije činjenice u kontekstu članstva u Europskoj Uniji često koristile kao glavno uporište za legitimiranje vlastite euroskeptičke politike.

3.1. Euroskepticizam ljevice

Lijevo je euroskepticizam uglavnom usmjeren na nedovoljnu uključenost građana u donošenje odluka na EU razini i na podređeni položaj socijalne politike makroekonomskim ciljevima. On se ne protivi europskim integracijama kao takvima, nego promiče jedan drukčiji pristup prema kojemu bi Europska Unija trebala poslužiti kao regulatorni prostor koji štiti države-članice od globalnoga (tj. američkoga) kapitalizma (Milner, 2004.). No, i između pojedinih ljevičarskih stranaka postoje razlike u stavovima prema Europskoj Uniji (Milner, 2004.).

Socijalistička stranka (PS) tako svoju politiku zasniva na pojmu federacije nacija-država (koji je skovao Jacques Delors) i zagovara Europski ustav, veće zakonodavne ovlasti Europskoga parlamenta, veliku pozornost posve-

ćuje problemu demokratskoga deficita i naglašava značenje izravnoga *inputa* građana (Milner, 2004.).

“Pokret građana” koji je Jean-Pierre Chevènement osnovao kao opoziciju Ugovoru o Europskoj Uniji i Zaljevskom ratu karakterizira odbacivanje federalizma i nastojanje na intergovernmentalističkom načinu donošenja odluka. Njegova je politika zasnovana na ideji “multipolarnoga svijeta”, protivni se monetarnoj integraciji, ali zagovara veću regulaciju aktivnosti multinacionalnih tvrtki, koordiniranu politiku zapošljavanja i stroge mjere protiv socijalnoga *dampinga*. Nadalje, zauzima se za velikodušnu Zajedničku poljoprivrednu politiku i u skladu sa službenom francuskom politikom podupire Europu kao protutežu moći SAD-a, ali ju svejedno prikazuje kao prijetnju nacionalnom suverenitetu (zagovara “Europu projekata”, tj. Europu nacija-država). Ipak, treba napomenuti da je ta stranka dobila samo 2,49% ukupnoga broja glasova na izborima za Europski parlament 1994. (Milner, 2004.).

Komunistička je stranka nešto manje republikanski i nešto više socijalno orijentirana od chevènementista. Naime, ona drži da je današnja kriza Europe kriza neoliberalnoga modela, a njezinu politiku karakterizira nastojanje na nacionalnom suverenitetu. No, njezina zvučna kampanja pod nazivom “Pokreni Europu” nije donijela očekivane rezultate – potpora komunistima je opala sa 6,88% u 1994. na 6,78% u 1999. (Milner, 2004.).

Daniel Cirera, član izvršnoga kolegija francuske Komunističke stranke i voditelj odjela za međunarodne odnose, objašnjava da je komunistička kritika europskih integracija u skladu s antikolonijalnim stavom te stranke, a budući da je socijalna emancipacija središnja ideja Komunističke stranke, njezina kritika Europske Unije posve je razumljiva, upravo kao i njezino predlaganje temeljitih promjena u društvenim odnosima (Boniface, 2002.). Prema njegovu mišljenju, ta je kritika konstruktivna budući da Europsku Uniju vidi kao potencijalni model za prevladavanje loših strana globalizacije i kao potencijalnu protutežu globalizaciji, odnosno kao sredstvo za postizanje društvenoga napretka promicanjem znanja te demokratskoga i socijalnoga naslijeđa kroz solidarnost, vladavinu zakona, javne usluge i itd. (Boniface, 2002.: 3). Dakle, prema njegovu mišljenju, komunistička je kritika konstruktivna jer promiče Europsku Uniju kao milje za provedbu “naprednih” ideja.

Trockistička je ljevica usmjerena na izravno ocrnjivanje europskih integracija, iako europske integracije kao takve nisu predstavljale srž njezine kampanje, nego su prije predstavljale povod za napadanje domaće politike i globalizacije (Milner, 2004.).

Sindikati i “socijalni pokret” europske integracije drže regulatornim prostorom, odnosno vide ih kao zaštitu od multinacionalnih tvrtki i liberalizira-

juće politike međunarodnih institucija. Francuska konfederacija rada (CFDT) socijalni dijalog drži ključnim područjem djelovanja u vrijeme globalizacije (Milner, 2004.). Europska konfederacija sindikata (ETUC) zalaže se za prijenos ovlasti na europsku razinu i bila je najoštrija u kritiziranju Jedinstvenoga europskog akta i Maastrichtskoga ugovora, osuđujući “Europu novca” u kojoj multinacionalne tvrtke upravljaju politikom (Milner, 2004.). Ta organizacija drži da će se Europa suočiti s brojnim problemima ako ne razvije mehanizme solidarnosti i ne otvori mogućnosti izravnoga građanskog sudjelovanja.

“Radnička snaga” (FO) se od drugih sindikata razlikuje po naglasku na vlastitu nezavisnost. Kao sindikat uglavnom javnoga sektora, ta je organizacija vodila snažnu kampanju za zaštitu javnih usluga i javno je optuživala samit u Barceloni (Milner, 2004.).

Pa ipak, unatoč tim razlikama, većini ljevičarskih stranaka (osim trockiističkoj) zajedničko je zalaganje za jednu drukčiju viziju Europe koja odgovara njihovim uvjetima i koja je u skladu s njihovom ideologijom (Milner, 2004.).

Tri glavne političke stranke lijeve političke orijentacije u Francuskoj (UMP, PS i UDF) podupirale su donošenje Ustava, što potvrđuje da je euroskepticizam svojstvo oporbenih i marginalnih političkih formacija. Zanimljivo je da su stranke ljevice koje su podupirale Ustav svoju kampanju gradile oko tvrdnje da taj ugovor sadržava Povelju o temeljnim pravima koja bi trebala osigurati uspostavljanje Europskoga socijalnog modela, a njima ideološki bliske stranke koje su bile protiv Ustava (Komunistička stranka, Radnička borba i dr.) Ustav su smatrale glavnom opasnošću za socijalnu državu budući da, prema njihovu mišljenju, ide na ruku neoliberalnom ekonomskom modelu, a svoju su kampanju usmjerile na kritiku direktive o uslugama u unutarnjem tržištu.

3.2. Euroskepticizam desnice

Euroskepticizam desnice treba promatrati u kontekstu duge francuske tradicije nacije-države i asimilacionističkoga imperijalizma (Hainsworth, O'Brien, Mitchell, 2004.). Taj je euroskepticizam bio najvidljiviji uoči Maastrichtskoga ugovora, a razvijao se u trima smjerovima: degolistički nacionalizam, nacionalni populizam i viljerizam (Hainsworth, O'Brien, Mitchell, 2004.).

Degolistički je euroskepticizam zasnovan na ideji da su nacije-države najprirodnija arena za političko djelovanje. Francuski motiv za sudjelovanje u europskoj izgradnji, prema tom uvjerenju, nije bio ništa drugo nego “pragmatično prihvaćanje” zbog geopolitičkih razloga (Hainsworth, O'Brien,

Mitchell, 2004.). Dakle, degolistički nacionalizam ima uporište u koncepciji konfederalne Europe i intergovernmentalizmu koji je promicao de Gaulle, a suprotstavlja se ideji federalne Europe i nadnacionalizmu koje drži štetnima za nacionalni suverenitet, stabilne institucije i nacionalnu solidarnost (temeljna načela degolizma) (Hainsworth, O'Brien, Mitchell, 2004.). Tijekom kampanje uoči Maastrichtskoga ugovora, degolistički protivnici toga ugovora, predvođeni Philippeom Séguinom i Charlesom Pasquom, pod nazivom "Udruženje za Ne" (*Rassemblement pour le Non*) tvrdili su da oni nisu protiv Europske Unije, nego protiv Ugovora o Europskoj Uniji (Hainsworth, O'Brien, Mitchell, 2004.). No, degolistima je ta kampanja protiv EU ustava poslužila kao prilika da Europsku Uniju okrive za vlastitu nesposobnost da održe predizborna obećanja na domaćem planu (Hainsworth, O'Brien, Mitchell, 2004.).

Nacionalni populizam izražen u politici Nacionalne fronte Jean-Marie Le Pena također je davao prednost nacionalnom u odnosu na europsko. Ta stranka Maastrichtski ugovor drži nepovratnim kretanjem prema federalnoj Europi i prema konceptu europskoga građanstva, što je, pak, antinacionalno. Sukladno tome stavu, FN je zagovarala izlazak Francuske iz Europske Unije i ponovno uspostavljanje nacionalnoga suvereniteta i nezavisnosti, jer Europsku Uniju smatra prvim korakom atlanticističke strategije koja vodi stvaranju svjetske vlade (Hainsworth, O'Brien, Mitchell, 2004.).

Konzervativni desničarski političar Philippe de Villiers također je bio jedan od glavnih protagonista euroskepticizma u Francuskoj. Njegova organizacija "Bitka za vrijednosti" (CPV) (*Combat pour les valeurs*) nastojala je mobilizirati javnost protiv političkih i financijskih skandala i stavljala je naglasak na uvođenje poštenja i vrijednosti u politički život (Hainsworth, O'Brien, Mitchell, 2004.). Uoči Maastrichtskoga ugovora vodila je kampanju protiv političke Unije, a zagovarala je konfederaciju nacija-država. Poput RPN-a, i ona EU smatra dijelom međunarodne zavjere protiv nacije-države. U tom smislu, viljerizam drži da i slobodno tržište i socijalizam vode ostvarenju toga cilja (Hainsworth, O'Brien, Mitchell, 2004.).

Glavni oponenti Ustava desne orijentacije, ponajprije de Villiersov Pokret za Francusku (MPF) i Le Penova Nacionalna fronta, dakle, svoju kampanju protiv Ustava temelje na tvrdnji da Francuska ne bi trebala biti dio bilo kakve unije čije odluke imaju prednost nad odlukama donesenim na nacionalnoj razini, a biračke strasti dodatno raspiruju dovodeći Ustav u vezu s pristupanjem Turske Europskoj Uniji kojemu se protivi većina francuskoga stanovništva.

3.3. "Nezavisne" euroskeptične organizacije

Osim političkih stranaka, postoje i neki drugi akteri koji propagiraju euroskeptična stajališta poput "Odbora za opoziv Maastrichtskoga ugovora" koji se protivio ratificiranju Ugovora iz Amsterdama, jedinstvenoj valuti, a zalaže se za opoziv Maastrichtskoga ugovora i Europu država-nacija i organizacije pod nazivom "Ukinimo Europsku Uniju" koja iznosi kontroverzije vezane uz federalnu Europu i projekt Europske Unije prikazuje neligitimnim.¹³ Ova posljednja, na primjer, oponira Europskoj Uniji tako da opovrgava njezine temeljne postavke i misiju (koja je prema njihovu mišljenju samo izgovor za neke druge ciljeve), a sve to u svrhu "poticanja rasprave o Europskoj Uniji, rasvjetljivanja nejasnoća te informiranja ljudi o onome što se stvarno događa i što ih čeka u EU-u".¹⁴ Ta organizacija, između ostaloga, opovrgava često spominjanu tvrdnju da je Europska Unija donijela mir europskim narodima, podsjećajući da su prvi oblici europskih integracija nastali nakon što je Drugi svjetski rat završio, da je NATO taj koji osigurava mir te da je osvajanje teritorija samo ustupilo mjesto jednoj drugoj vrsti osvajanja – osvajanju tržišta.¹⁵ Drugi primjer tih osporavanja odnosi se na opovrgavanje tvrdnje da je Europska Unija donijela prosperitet svojim državama-članicama navodeći da je gospodarski rast pedesetih godina 20. stoljeća samo koincidirao s nastankom europskih integracija te da BDP država-članica Europske Unije nije veći od BDP-a onih zemalja koje nisu u Europskoj Uniji.¹⁶ Iako argumenti koje te organizacije iznose nisu neutemeljeni i svakako pridonose razvoju rasprave o Europskoj Uniji, euroskeptične organizacije toga tipa ipak tu raspravu odvođe u krivom smjeru tako što s pomoću jednoga populističkog pristupa nastoje u građanima pobuditi antagonizam, pa čak i strah od Europske Unije, a pritom ne nude konstruktivna rješenja. Štoviše, iz samih naziva tih organizacija vidljiv je naglasak njihove misije na protivljenju – imena tih organizacija, naime, zvuče poput slogana u populistički vođenim predizbornim kampanjama. Sve su te organizacije uglavnom dio jedne euroskeptične mreže (euro-sceptic.org) koja djeluje u cijeloj Europskoj Uniji.¹⁷ Usto, znakovito je da na mrežnim stranicama tih euroskeptičnih organizacija te drugim euroskeptičnim internetskim stranicama (npr. "Savez za suverenitet Francuske"), uglavnom nema informacija o tome tko su osnivači ili članovi tih organizacija pa čak ni imena autora tih stranica nisu jasno istaknuta. To dovodi u pitanje vjerodostojnost njihova rada i navodi na pomisao da je riječ o fiktivnim organizacijama iza kojih

¹³ URL: <http://www.euro-sceptic.org>. 5.3.2007.

¹⁴ URL : <http://www.chez.com/eurosepticisme/>. 5.3.2007.

¹⁵ URL : <http://www.chez.com/eurosepticisme/>. 5.3.2007.

¹⁶ URL : <http://www.chez.com/eurosepticisme/>. 5.3.2007.

¹⁷ V. URL: www.euro-sceptic.org.

stoje neke marginalne političke formacije kojima svrha nije ništa drugo nego diskreditirati srednjostrujašku politiku. I tu su, dakle, političke stranke vrlo vjerojatno glavni protagonisti širenja euroskepticizma.

4. Prebacivanje odgovornosti i manipuliranje javnim mnijenjem zbog nedovoljne informiranosti javnosti

Razlozi nastanka euroskepticizma relevantni za analiziranje rezultata referenduma za europski Ustav uglavnom su nastali u kontekstu domaće političke arene. Ti rezultati pokazuju da je ishod EU referenduma i EU izbora općenito nužno negativan zbog sinergijskoga djelovanja triju varijabli: nepopularne domaće vlade, gospodarskoga i socijalnoga pesimizma i osjećaja nepovjerenja prema Drugome (Laurent, Sauger, 2005.). U svibnju 2005., Raffarinova vlada je dosegla vrhunac nepopularnosti, poglavito zbog visoke stope nezaposlenosti (10%) (Laurent, Sauger, 2005.), što je uzrokovalo socijalne prosvjede i visoku razinu socijalnoga i gospodarskoga pesimizma (Sofrèsovo istraživanje je pokazalo da je u svibnju 2005. približno 76% ljudi tvrdilo da ne može biti gore).¹⁸ U političkom se govoru, pak, mogla primijetiti visoka razina heterofobije. Taj je politički diskurs dio jednoga šireg trenda prebacivanja odgovornosti za vlastite političke i gospodarske neuspjehe na “Bruxelles” (Laurent, Sauger, 2005.).

Argumentacija euroskeptičnih političkih stranaka koja se odnosi na poistovjećivanje projekta europskih integracija s globalizacijom je u najmanju ruku zanimljiva s obzirom da proeuropske stranke tvrde kako je Europska Unija, upravo suprotno, odgovor na globalizaciju, odnosno jedini način djelotvorne kontrole globalizacije putem regulatornih mehanizama. Stoga je teško objasniti uspjeh te obratne logike euroskeptičnih stranaka, a odgovor je vjerojatno nedostatak informacija i činjenica da je Europska Unija laka meta za prebacivanje krivnje s domaće političke scene na europsku. Prvi razlog, nedostatak informacija, podrazumijeva nedostatnost informacija o stvarnim troškovima i koristima koje donosi EU članstvo, odnosno manjak konstruktivne i obavijesne “europske rasprave”. Raspravu o EU-u, naprotiv, često karakterizira kvaziideološka retorika i anatagonistički osjećaji prema europskim integracijama. Kao takva, ona više služi postizanju kratkoročnih političkih ciljeva nego stvarnom informiranju. Nedostatak informacija tako je popraćen nedostatkom političke volje, kako u Francuskoj tako i u drugim državama-članicama, da se građanima ponudi točna i konkretna informacija o tome što Europska Unija zapravo predstavlja.

¹⁸ TNS SOFRES: Istraživanje javnoga mnijenja u Francuskoj o globalizaciji, svibanj, 2001. URL: http://www.tns-sofres.com/etudes/pol/180701_mondialisation_r.htm. 20.2.2007.

Treba, međutim, priznati da opća pomutnja oko Europske Unije proizlazi ponajprije iz kompleksnosti njezine strukture i jedinstvenosti procedura donošenja odluka. Upravo je ta složenost institucija Europske Unije poslužila kao plodno tlo za manipulacije pojedinih političkih interesa.

U francuskom primjeru to se odnosi na suprotstavljanje francuskoga socijalnog modela anglosaksonskom od strane "antieuropejaca" i na propagandističku i ideologiziranu retoriku. Nijedna strana, međutim, nije građanima ponudila jasno objašnjenje Ugovora, a posebice Povelje o temeljnim pravima i slobodama ne bi li europsko upravljanje Francuzima postalo jasnijim. Ni Jacques Chirac niti Jean-Pierre Raffarin nisu proeuropski orijentirani političari onako kako su to bili Valéry Giscard-d'Estaing ili Simone Veil. Dođuše, politika koju su oni vodili u 2005. više nije moguća i politički program danas vode političari posve drukčijih svjetonazora. Tako, npr. Jacques Chirac govori o "potrebi za borbom protiv ultraliberalizma, anglosaksonskom modelu" (Laurent, Sauger, 2005.) i sl.

5. Zaključak

Činjenica da građani Francuske Europsku Uniju vide kao pretjerano regulatornu državu koja ide na ruku globalizaciji i koju karakterizira nedostatnost demokratske kontrole, što je, prema prointegracionistima, poprilično suprotno stvarnoj svrsi i funkcioniranju Europske Unije, pokazuje u najmanju ruku to da javnost nije dovoljno informirana o europskim integracijama te je tako podložna manipulacijama od strane političkih stranaka koje se europskim integracijama koriste za prebacivanje odgovornosti za vlastitu politiku, ili da bi retorikom euroskepticizma došle na vlast, te da nije riječ o ideološkom razlozima za protivljenje Europskoj Uniji. Tako i ljevičarske i desničarske stranke koriste "Europu" da bi se zadržale na vlasti ili da bi diskreditirale srednjostrujašku politiku. Dakle, ideologija i politička tradicija imaju vrlo malo veze s trendom porasta euroskepticizma u Francuskoj. Vjerojatnije je da ove posljednje služe samo kao izgovor za određeni smjer političkoga djelovanja, a imajući na umu potpuno različite načine na koji euroskeptici izražavaju nepovjerenje prema članstvu u Europskoj Uniji, može se reći da je euroskepticizam zapravo širok i neodređen pojam koji obuhvaća različite vrste političkoga djelovanja i različite pobude koje koincidencijom rezultiraju istim osjećajem antagonizma prema europskim integracijama. Javnost, pak, osim što je zbog nedovoljne informiranosti umnogome zavedena populističkom retorikom, EU izbore smatra drugorazrednima i koristi ih za kritiziranje domaće vladajuće politike da bi je na neki način kaznila za opći nekritički konsenzus glede europskih integracija i nedostatak kvalitetne rasprave o toj temi, ali nacionalni izbori pokazuju da građani ipak podupiru proeuropsku politiku i ne dovode u pitanje članstvo Francuske u Europskoj Uniji. Može se, stoga, zaključiti da je euroskepticizam izraženiji na europ-

skoj nego na nacionalnoj razini. Nadalje, zasićenost bipolarnom strukturom domaće političke scene dodatno je pogodovala probijanju marginalnih političkih stranaka i uspjehu euroskeptične kampanje. U tom smislu francuski euroskepticizam nije bitno drukčiji od euroskepticizma drugih država-članica, ali je njegov razvoj ponešto zanimljiviji imajući na umu ulogu Francuske kao suosnivača Europskih zajednica te njezinu dugu tradiciju izgradnje nacije i nacionalnoga suvereniteta.

Literatura

- Azmanova, Albena, 2004. : European Elections 1999-2005 and Europe's New Political Cultures, *Challenge Europe*, The European Policy Centre, Bruxelles. URL: <http://www.theepc.be>. 1.4.2007
- Boniface, Pascal, 2002.: Un nouvel internationalisme comme alternative au néolibéralisme, *La revue internationale et stratégique*, br. 45, proljeće 2002. URL: http://www.iris-france.org/fr/Archives/revue/numero_45.php3. 5.4.2007.
- Laurent, Annie i Nicolas, Sauger, 2005.: Le référendum de ratification du Traité constitutionnel européen: comprendre le "non" français, *Les Cahiers du CEVIPOF*, br. 42, srpanj 2005. URL: <http://www.cevipof.msh-paris.fr/publications/cahiers/c42.html>. 5.4.2007.
- Hainsworth, Paul, O'Brien, Carolyn i Mitchell, Paul, 2004.: Defending the Nation: The Politics of Euroscepticism on the French Right, u: Harmsen, Robert/Spiering, Menno (ur.), *European Studies*, svezak 20, Editions Rodopi B. V., Amsterdam – New York, 2004., 37-59
- Milner, Susan, 2004.: For an Alternative Europe: Euroscepticism and the French Left Since the Maastricht Treaty, u: Harmsen, Robert/ Spiering, Menno (ur.), *European Studies*, svezak 20, Editions Rodopi B.V., Amsterdam-New York, 2004., 59-83

Dokumenti

- EUROBAROMETAR 63.4.: Istraživanje javnoga mnijenja o Europskoj Uniji: Nacionalno izvješće za Francusku, Europska komisija, prosinac, 2005. URL: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb64/eb64_fr.htm. 18.2.2007.
- Europski parlament: Stopa odaziva na birališta. URL: http://www.europarl.europa.eu/election/results/f_taux.htm. 18.2.2007.
- France Politique : Elections européennes 1999. URL: <http://francepolitiques.free.fr/europeennes-1999.htm>. 23.2.2007.
- TNS SOFRES: Istraživanje javnoga mnijenja u Francuskoj o globalizaciji, svibanj, 2001. URL: http://www.tns-sofres.com/etudes/pol/180701_mondialisation_r.htm. 20.2.2007.

Ustavno vijeće: Rezultati referenduma o EU ustavu od 29. svibnja 2005. URL:
<http://www.conseil-constitutionnel.fr/dossier/referendum/2005/documents/resultat2.htm>. 4.3.2007.

Internetske stranice

URL : <http://www.chez.com/euroscepticisme/> 5.3.2007.

URL: <http://www.euro-sceptic.org> 5.3.2007.

Irena Gluhak

THE PHENOMENON OF EUROSCEPTICISM IN FRANCE

Summary

Considering the rise of euroscepticism in France, especially in the eve of key events for the EU integration process, the article identifies the key actors promoting euroscepticism and the motivation behind their political action. The article tries to show that the main eurosceptical actors are opposition and marginal political parties with either left or right political orientation, and that the main motives for their political behaviour are not to be found in their ideology, nor in a rational political competition, and not even in the French political tradition (and that is the reason why euroscepticism is considered only as a phenomenon). The motives for euroscepticism are found in the actors' drive towards short-term political goals with a help of populist rhetoric in order to discredit the EU project, but without an intention to offer counter proposals and long term political projects. The article analyses the results of the EU Parliament elections, the referendum for the EU Constitutional contract and discusses the electoral attitudes of certain political parties regarding their ideological orientation. The concluding remarks offer an explanation of the political parties motives for euroscepticism, an explanation of the social context where euroscepticism is accepted and a general analysis of the phenomenon.

Key words: euroscepticism, European Union, France, elections for the EU parliament, European constitution

Mailing address: Franje Kuhača 19, HR 31 400 Đakovo,
Hrvatska. *E-mail:* irena.gluhak@gmail.com